

169

КК 2
МД 46

Жалгасбай
Дилмуратов
**БАХЫТ
КУСЫ**

ЖОЛДАСБАЙ ДИЛМУРАТОВ

БАХЫТ ҚУСЫ

(қосықтар және поэмалар)

Орта және үлкен жастағы мектеп балалары үшін

НӨКИС
ҚАРАҚАЛПАҚСТАН
1996

84 Кар 7

Д-46

Жолдасбай Дилмуратов,

Бахыт кусы:

Қосықлар хәм поэмалар. — Нөкис: Қарақалпақстан, 1996. 28 бет.

Балалар хәм жас өспиримлер әде-
бияты бөлими.

Белгили балалар шайыры Жолдасбай Ди-
муратовтын бул жаңа топламына енгизилген ко-
сықлардын көбиси жас әуладларды әдеп-икрам-
лылықка, мийнет сүйгишликке тәрбиялайды.

Ж 4803270202-307
М-357(04)-96 35-96

ISBN-5-8272-1650

232189

9336
+10

9336

БАЛАЛАРДЫҢ ҚОСЫҒЫ

Шыққан мудар сөзинен,
Халқы ырза өзiнен,
Бизлер алға барамыз,
Аталардың изинен.

Елимиз күш береді,
Бизди нурға бөледі,
Ким боламыз десек те,
Қолымыздан келеді.

Өткір көргіш көзлерміз,
Бағда өскен гүлдерміз,
Ертеңгі күн болажақ,
Қақарманлар биздерміз.

Биз дегенде ана жер,
Қуғанарды туған ел,
Бизлер ушын арналған,
Барлық жақсы нәрселер.

Шаққан епті, кеулі шад,
Ийелеген уллы ат,
Биз ержетіп боламыз,
Қәр-бір істе азамат.

Өмір гүлі лалазар,
Биз бахытлы балалар,
Бола берсін бизден шад,
Ата менен аналар.

МУҒАЛЛИМИМЕ

Муғаллимим устазым,
Билим берген өзінсең,
Жайнап тұрған қуяштай,
Бахты күлген өзінсең.

Киши пейіл әлпайым,
Шын қадирдан өзінсең,
Аспандай кең кеуілі,
Нағыз инсан өзінсең.

Ушқыр қустай қыялы,
Шарықлаған өзінсең,
Ийгиликли исінде,
Жалықпаған өзінсең.

Талай-талай ул-қызды,
Жетилдирген өзінсең,
Өмірдің көп сырларын,
Анық билген өзінсең.

Әлұан дөнген бағымның,
Шын бағманы өзінсең,
Жаслық қыял ойлардың,
Нұр жәлуаны өзінсең.

Билим хәм де өнердің,
Тасқын күши өзінсең,
Мениң гөззал елимде,
Данқ ийеси өзінсең.

АНАМНЫҢ АНАСЫ БАР

Бахытлы күнлер ушын,
Жумсаған ғайрат-күшін,
Халық билген ерлік исін,
Анамның анасы бар.

Сөйлесе сөзи жақсы,
Қараса көзи жақсы,
Әлпайым өзи жақсы,
Анамның анасы бар.

Түр-түси ысық маған,
Анамнан айнымаған,
Бизлерди аймалаған,
Анамның анасы бар.

Көп онда тамыр урпақ,
Жүргени еле қуунақ,

Әжайып өскен гарақ,
Анамның анасы бар.

Қыдырып гейде келип,
Үйлерге берер көрик,
Хәм әзиз хәм теберик,
Анамның анасы бар.

ҚӘНЕКЕЙ СОЛ ОҢЫМ БОЛҒАНДА

Уйқылап жатсам бір күн түсімде,
Космонавт болыппан мен де,
Баскарып сол космос кемесин,
Жүр екенмен шексиз әлемде.

Гейде тастай қараңғылықтан,
Жылдырымдай өтемен арман,
Көзім түсер гей уақта бірден,
Қуяшқа сол жарқырап турған.

Зымырайман илгери қарай,
Не кәрамағ гезлесер талай,
Ал төменде бизиң ана жер,
Көринеди картадағыдай.

Тау, тоғайлар, теңиз хәм көллер,
Көз тартады тууысқан еллер,
Туу алыста жүрсем де маған,
Бир әжайып жана күш берер.

Аппақ ашық, бултсыз күн екен,
Әсте келип жерге түстим мен,
Келип қалды адамлар гүүлеп,
Мени бәри күтип жүр екен.

Хәммеси де мешиң өсімде,
Балалар көп олар и шинде,
Мени оқытқан усағаларым да,
Дым кеуилли, шадлы пишинде.

„Хош келдиңиз“ деген дауыслар,
Кең далада жаңғырып турар,
Жыйналғанлар қолдарын былғап,
Бәри маған сүйсінип қарар..

Үйде хәмме уйқылап жатқанда,
Ояныппан шоршып солманда,
О. досларым, несиң айтасыз,
Қәнекей сол оңым болғанда!

Кең космосқа старт алғанға,
Аман-есен жерге қонғанға,
Айғын дослар, буган не жетсин;
Қәнекей сол оңым болғанда,

Данқы усылай дауырық жайғанда,
Болмас еди хәш ким әрманда,
Усы ғана әжайып түсим,
Қәнекей сол оңым болғанда!

КӨШИРГИШ

Мейли диктант, баян ба,
Ол албырап саспайды,
Жазғанына достының,
Алыстан көз таспайды.

Өзи жазып, ойланып,
Отырғандай болады,
Усылайынша басқадан,
Тез көширип алады.

Не болады жуумағы,
Ол жағынан гам жемес,
Билгиш оқыушылардай,
Ол да алады „4“ я „5“.

Усылай жазба жумыстан,
Жүр еди ол көринип,
Көширгени басқадан
Қалды бір күн билинип.

Бул әдети жақпады,
Бирге жүрген балларға,
Қалды оннан иренжип,
Кластағы қызлар да.

Соннан бери танланып,
Хәмме оған қарайды,

Ол тууралы айырым,
Устазлар да сорайды.

Бирге отырған жорасы,
Оны айтсаң датлайды,
Хәзиллесип дослары,
„Көширғиш“ деп атайды.

ГҮЛСӘНЕМНИҢ ПЫШЫҒЫ

Биз жумысқа кетемиз,
Үйде өзи қалады,
Шығып жүктің басына,
Үйықлап демін алады.

Гүлсәнемнің есиктен,
Келгенин ол биледи,
Бірғып түсіп бийиктен,
Қасына тез келеди.

Шақырсада басқалар,
Олар менен иси жоқ,
Гүлсәнем болса болғаны,
Оның әбден кеули тоқ.

Себеби оған Гүлсәнем,
Жақсы дыққат бөледі,
Ойнағадy, күтеди.
Ауқатында береди.

МЕНИҢ ЕКИ АТАМ БАР

(Мақсеттің қосығы)

Мениң еки атам бар,
Оларды хәмме биледи,
Екеуи де атамның,
Мени жақсы көреді.

Биреуи барар мешитке,
Адамлар оған келеди.

Ал биреуи маған көп,
Қосық жазып береди.

Маған сирә урыспайды,
Айтады сөздің жақсысын,
Үлкейсем мен де сыйлайман.
Оларға көп алғысым.

ЖАҚСЫЛЫҚ

Жақсылық деген өмирде,
Сыйласықтың үлги.и.
Инсандағы жоқары,
Пазыйлеттин белгиси.

Жақсылық етсең адамға,
Тасар өмир булағы.

Қыйын—қыстау уақлары,
Ол алдыңнан шығады.

Жақсылық етсең достыңа,
Кеулин тасып гүллейди,
Мәртебең де бийиклеп,
Бахтың алға өрлейди.

ТАПСЫРМАНЫ СОРАМАҒАЙ

(Сабағынан төмен оқытуғын бала тилинен)

Таярланып келген күнім,
Сорамайды мұғаллимим.
Ойламаған жерде бүгін,
Тапсырманы сорамағай.

Басқа балалар „5“ алса да,
Оқыу ушын күш салса да,
Бақаларым аз болса да,
Тапсырманы сорамағай.

Таярлансам үйде мен де,
Айтып берер едим күнде,
Хәзир қолды көтерсем де,
Тапсырманы сорамағай

Алгебра қосық емес,
Оны хешким аңсап демес,
Хә дегеннен ядқа келмес,
Тапсырманы сорамағай.

КЕМПИР АПА

Үйимиздин анасы—Сиз,
Дәртимиздин дауасы—Сиз,
Көп жыллардың гүәасы—Сиз,
Кемпир апа, кемпир апа.

Бизлерден кеулициз толса,
Ишкен шайларыңыз қонса,

Көзимиз алдында болсап,
Бизлер шалды кемпир апа.

Менин гейде күлгениме,
Кулак аспай жүргениме.
Кемпир апа дегениме,
Өкпелеме, кемпир апа!

ЕДИЛДИН „5“ БАҒАСЫ

Бир күни үйде Едилдин
Күнделигин көргенде,
Күтпегенде кууаныш,
Пайда етті ол менде.

Себеби оған биринши,
„5“ бақасы түсипти,
Бұл хабарды сол уақта,
Анасы да еситти.

Табылғандай кереги,
„Өйбей“ деди таңланып,
Карай берди қызығып,
Күнделигин қолға алып.

Хәқыйқат „5“ бақасы!
Көрдим оны мен де анық,

Дедим үйдегилерге
—Бұл ғой үлкен жаңалық!

Бирак бизиң кууаныш,
Созылмады узаққа.
Хә демей-ақ Едилжан,
Түсип қалды дузаққа.

Жаңалық- „5“ бақасын,
Өз күши менен алмапты,
Бизлерди хәм өзін де
Күппә-күндиз алдапты.

Болған исти жасырмай,
Мойынлады ол бирден,
Деди:— „5“ ти өзиме,
Өзим қойып алып ем...

ҚОЗЫЛАРЫМ

Тауларда көгерген гүлдей,
Гөззал пасыл мийуесиндей.
Хәр жыл бәхәр менен бирдей,
Тууыласыз, қозыларым.

Жақтылыққа кумар болып,
Мыңлардан бир тумар болып,
Гей биреуің камар болып,
Тууыласыз, қозыларым.

Шапқылап кетесіз бірден,
Ойыңларың қандай көркем,

Бүгін тууылсаңыз, ертен,
Қой боласыз, қозыларым.

Нәхәр алған бәхәр, жаздан,
Қошқарлар шығар араңыздан,
Бир минутта анаңыздан,
Айырылмайсыз қозыларым.

Жасыл жайлау кең әтирап,
Көз тоймайды тұрған қарап,
Гә секиріп, гә ойнақлап,
Жууырасыз, қозыларым.

СУҢҚАР

Сунқар,
Орнына бар.
Сен жақсы ийтсен,
Босанып кетсең,
Жақсы болмайды,
Кеулим толмайды.
Көшеде жүрме,
Жөнсіз үрме,
Биреуді қапсаң,

Сөз қелер маған,
Айтқанды тыңда,
Қабауық болма.
Биреу тиймесе,
Мәлел бермесе,
Сен де оған тийме,
Хеш зыян берме,
Сунқар,
Орнына бар!

ҚАЙДА ЕКЕН СУҢҚАРЫМ

Сақладым күшик уақтынан,
Болып еді нәп-нәхән,
Билмеймен ким урлаған,
Қайда екен, сунқарым.

Тикке тұрған қулағы,
Ол еді көрғиш, қырағы,
Көз алдымда турады,
Жақсы ийт еді, Сунқарым.

Есите қойсам үргенин,
Билер-ем биреу келгенин.
Қандай адам екениң,
Аңлар еді, Сунқарым.

Жалтақлауды сүймеген,
Тиймесең өзи тиймеген,

Сумлығыңды билмеген,
Мийзамкеш еді, Сунқарым.

Қолайсызлау қарасан,
Сезер еді сол заман.
Ойнар еді ойнасаң,
Хасыл еді Сунқарым.

Бир адамдай үйдегі,
Сакшымыз еді түндегі.
Балалардың ермегі,
Жууас еді, Сунқарым.

Ойыңдағын түсінген,
Арысландай көсілген.
Шықпайды хеш есимнен,
Жақсы еді, Сунқарым.

Бир күни кеште жүр еди,
Хешкимге де үрмеді.
Соннан қайтып келмеді,
Гайып болды, Сунқарым.

Биреудің қарап тұрғанын,
Көріп ем қарлар болғанын,
Сол адамнан гүманым,
Қайда екен, Сунқарым.

Тири ме екен, барма екен?
Көриуге мени зарма екен?
Қай жерде, қайсы жайда екен?
Достым еди, Сунқарым.

Излемеген жерім жоқ,
Менде сирә тыным жоқ,
Таба алғандай түрім жоқ,
Гайып болды, Сунқарым.

Босана ғойса байлаудан,
Шабар еді биз таман.
Өтип хәтте таулардан,
Келер еді-ау, Сунқарым.

Ақыл еді турысы,
Көп екен ийттиң урысы,
Бундай адам қурысын,
Қайда екен, Сунқарым.

ПАЛАҰҚАБАҚ

Базар күни қаладан мен
Алып келдим палауқабақ.
Ақлығым келді де бірден
Деди оны: „Қабақ“, „Қабақ“.

Күлдік сонда хәммемиз теп,
Арзайымның бул сөзіне.
Ал, ақлығым үндеместен,
Танланып қарады бизге.

Билсек соң биз хәқыйқатты,
Биреу ұсылай айтқан екен.
Көрсетіп көп асқабақты,
Булар „қабақ“ деген екен.

Көп ғой бизде асқабақлар,
Бар суу қабақ, мәйек қабақ...
Булардың хеш сол айтқанлар
Парқына бармапты бирақ.

Шыңында да асқабақты
Қызым бірден қайдан билсин.
Еле дурыслап көрмей оны,
Қалай бул асқабақ десин!

Ауылларға тез-тез барып,
Турмағансоң қайдан билсин.
Түсиндирип, атын анық,
Айтпағансоң қайдан билсин.

Қайсы жақта өседі ол,
Көрмегенсоң қайдан билсин,
Қай ұақытта писеді ол,
Жемегенсоң қайдан билсин.

Ата-баба сол ертеде,
Пайдалы екенін билген.
Асқабақты ким жесе де
Демі оның санаусыз деген.

Түрге бөлген оны сонда:
„Сәлле асқабақ“, „Қара асқабақ“
Мазалы болған соң күтә
Деген бирин „палауқабақ“.

Арзайымның билмегени
Усы палауқабақ еді.
Оны жеп көргенсоң енди,
Қабақ емеслигин билди.

УСТАЗЛАРҒА

(Соңғы қоңырау күніне)

1-оқыушы:

Бизлер десе кеуили
Көкте қуяш нурындай,
Бизлер десе меңіри
Мысал булак суұындай.

Бизлер десе қыялы
Қыран құстай өрлеген,
Бизлер десе мудады
Шаршауыңды билмеген.

Өмірлерің хәр бири
Уллы иске арнаған,
Хәр қәдемі үлгили,
Жүреклерде орнаған.

Олар бизің мұғаллим,
Олар бизің устазлар,
Хәр бирине олардың
Бизде шексиз құрмет бар.

2-оқыушы:

Бұрынғыдан өзгеше,
Бүгін бизің кеуіл шад.
Алайын деп турыппыз,
Ер жеткенлик аттестат.

1-оқыушы:

Сәлем, ана мектебим,
Сәлем әзііз устазлар!
Өмір бойы мудады,
Бизлер Сизге қарыздар.

2-оқыушы:

Билимнің көп машақат,
Жолларынан өттік биз.
Кеше болсақ жеткіншек,
Бүгін міне ер жеттік биз.

1-оқыушы:

Бәримизди устазлар,
Жандай жақсы көрдиніз.
Жоллау ушын өмірге,
Сизлер канат бердиніз.

2-оқыушы:

Бизди алға баслады,
Сизің нурлы жолыңыз,
Он жыл бойы жалықпай,
Бизге ғамхор болдыңыз.

1-оқыушы:

Егер „5“ ке оқысақ,
Қуандыңыз сизлер де.
Болса жөнсіз исиміз,
Кейидиніз бизлерге.

Енди міне бәрине,
Түсінеміз толық биз,
Пайдамызды мудады,
Сиз ойлайды екенсіз.

2-оқыушы:

Өзлериңіз ойлаған
Мәнзиллерге жетиуге,
Күш саламыз алдағы,
Сынаулардан өтиуге.

Қандай сынау болса да,
Сизлер қуат устазлар.
Сизлер десе мудады
Кеулимиз шад устазлар

Екеуі:

Хәмме уақыт устазлар,
Сизди еске аламыз,
Ылайықлы жетілген,
Шәкиртлерің боламыз.

ҲӘСЕМ АТА

Ауылға барғанымда қыдырып гейде,
Сени көрер едим хәммеден бурын,
Өз баландай мени бауырына басып,
Берер едің маған төриңнен орын.

Сени көрген уақта шегинип жыллар,
Келер едим сол балалық халыма,
Урыс уақты, қатты сыран сууықлар,
Бәри-бәри түсер еді ядыма.

Жалғызлық дегеннің не екенін сен,
Көрдің, барлығы да басыңнан өтті,
Бирақ та билмедім, сорамадым да
Үмит әрманлардың қай жаққа кетті!

Адамларға тек жақсылық ойлаған,
Жаның да, сөзің де дым хәсем еді,
Сениң пәклигіңди, жан сезимиңди,
Биреу билсе, ал биреулер билмеди.

Енді мине гейде ауылға барсам,
Жойтаман, көзлерім излейди сени,
Кеулим күсеп турар, сағынып турар,
Өзиңдей бір мөмин, сада кисини.

ҒӘРЕЗСИЗЛИК

Қууандырып ауыл, елди,
Қутлы күнлер жетип келди.
Халқыма көп нәрсе берди,
Ғәрезсізлик.

Бурын болып келсе әрман,
Қулаш жайды жана дәурин
Хәмме жерге даурық жайған,
Ғәрезсізлик.

Жолы айдын, дүзиу, саррас,
Хәмме оған қойған ықлас.
Кеуил толқып еткен талуас,
Ғәрезсізлик.

Танытты ол өзимизди,
Ашты бизиң көзимизди.

Жарқын етті жүзимизди,
Ғәрезсізлик.

Бағлары жемисли, гүлли,
Емин еркин неше тилли.
Келешегі күтә уллы.
Ғәрезсізлик.

Бабалардың пәк әрманы,
Белимиздің күш-дәрманы.
Еркинликің нурлы таңы,
Ғәрезсізлик.

Халқымның хош еткен уақтың,
Хәмме оннан тапқан бахтын.
Қуяштай қәдірли. жақтым,
Ғәрезсізлик.

КЕЛИҢ, НАҰРЫЗ БАЙРАМЫНА

Хәр тәрәптән дослар келсе,
Кең әтирап жасыл дөңсө
Уллы байрам Наұрыз десе,
Ой қосылар ойларына,

Нур алған қуяштан, Айдан,
Хәмме жерге қанат жайған,
Бир әжайып уллы байрам,
Әмиу, Арал бойларында.

Гүллерге малынған бағлар,
Алыстан көринген таулар,
Жанлы-жансыз бәри инкар,
Наұрыздың гүл дийдарына.

Хәмме нәрсе гөззал жап-жас,
Кеуил шағлап етер талуас,

Қарағанда көзиң тоймас,
Үлжемнің ой-қырларына.

Болжап анық билген алдын,
Хәрбир сөзи ақыл-алтын,
Кеуили пәк инсанлардың,
Гүл көгерсин жолларына.

Барлық жерде шок кеуиллер,
Әлуан дөңген түрли гүлдер,
Сайрасын ғошақ бүлбиллер,
Келиң шадлық сайранына.

Бурын болып келген әрман,
Қанат жайды жаңа дәуран.
Хешқандай иркилип турман,
Келиң, Наұрыз байрамына!

МЕКТЕБИМЕ

Өтсем гүзар жолдан қапталындағы,
Балалық күнлерим еске түседі,
Бәхәр күнлериндей мысал сондағы,
Майдай жумсақ самал елпип еседі.

Бир жағың тереклик, бир жағыңда бағ,
Қапталыңнан өткен жап та бар еді,
„Қара көлден“ өткен кишкене соқпақ,
Туұры дарғайыңа апарар еді.

Бизиң үйлер менен аралығың сол
Жақын емес, әдеуір ақ жер еді,
Хәр күни алғанда саған қарай жол,
Мысал шақырғандай көринер едің.

Қыста бетимизди сууық шалса да,
Хәр күн саған қарай жүре бердик биз,
Класымыз иши сууық болса да,
Сабақларға шынтлап ықлас бөлдик биз.

Балалық жүректен сонда ақ алдың жай,
Мудамы сен көзлериме ысықсан,
Оқысам да оқылмаған кітаптай,
Маған еле, еле де сен қызықсаң,

Муғаллимлер калды сенде сийрексип,
Сол аўыр күнлерде-урыс гезинде,
Сонда да оқыдық үзилеспесиз,
Бәрхә ықласымыз болды өзиңде.

Бирак, күндиз оқып айлы түнлерде
Жүрдик жумысларда, атыз басында,
Салы орақпа, кандай ислер болса да,
Көмеклестик ата-анамыз қасында.

Азанда оятып әсте анамның
„Оқыу уақты болды, балам“ дегени,
Шайымды иштирип пәрмана болып,
Келер көз алдыма шауып жүргени.

Урыс басланыўдан саўашқа кеткен
Ядымда Қәлибек, Шыраз ағалар!
Сол алтын ҳәриплер олар үйреткен.
Көп ҳәрип ишинде жарқырап турар.

Күнлер аўыр, қыйын уақыт болса да,
Әлпешлеп, абайлап өсирдиң бизди.
Дус келсек те талай машақатларға,
Тердик бағларыңнан жемисиңизди.

Қай жақта жүрсем де, қайда болсам да,
Көзимниң алдына бирдей келесең,
Өмир тәшүишлери ҳәр бир адымда,
Маған еле өзиң мәдәт бересең.

Шаршау дегениңди билместен ҳасла,
Өсирген әлпешлеп өмир гүллерин,
Атлары жазылған алтын китапқа,
Алғыс Сизге әзийз муғаллимлерим!

Қапталыңнан гейде өткен уағымда,
Артып қуўанышым ҳәм де шадлығым,
„Мынау мен оқыған мектеп жасымда“,
Десем, жалт қарайды маған ақлығым.

АНАЖАН

Машақатлы болсадағы жолларың,
Бийиклерге жетти созған қолларың,
Өзиң сүйген жан-қызларың, улларың
Әтирапыңда пәрманамыз, анажан.

Гүллегенде өмириңнің бағлары,
Кеулим тасып қушағыңда шағлады,
Өмир сырын билмей жүрген уақлары,
Маған мұдам қанат бердің, анажан,

Жоллар, жоллар өзің сүйіп таңлаған,
Өмир бойы үлгі болды ол маған,
Тууылыудан жүрегімде орнаған,
Мұхаббатым Сізге шексіз, анажан.

ЖАҚСЫ КӨРГЕН АДАМЛАРЫМ

Сизлер барда бұл өмирим,
Көринеди гөззал қыздай.
Сизлер барда қыс күнлерім
Сезиледи мысал жаздай.

Бирін ини, бириң аға,
Бирін балам, бириң ақлық,
Хәр бириңіз мениң бәрхә
Мақтаңышым, маған шадлық,

Абырайымды ойлайтуғын,
Сизлер мениң намыс-арым,
Кеулин ашып сыйлайтуғын,
Сизлер мениң қәдірданым.

Сизлер десе кеулим тасар,
Болсын мұдам Сізге барым,
Меннен де көп ұзақ жасаң
Жақсы көрген адамларым.

ӨЗБЕКСТАНЫМ

Ығбал қуяшыңыз бийик жарқырал,
Қууыныш бахыттан жүзің жадырап,
Сәтлі адымлай бер илгери қарап,
Өзбекстаным.

Халқымыздың питсин кереги сеңнен,
Гүллене бер нурлы келешегиннен,
Еле де бола бер әжайып көркем.
Өзбекстаным.

Қутлы бола берсин жаңа дәураның,
Иске аса берсин қасыл әрманың.
Таса берсин байлықтарың, қырманың,
Өзбекстаным.

Жәхәнге белгили болды кимлигин,
Жегисти өзине ерик бийлигин.
Құлғы болсын салтаватың, бирлигин,
Өзбекстаным.

Таңлаған жолыңыз нурлы айдын жол,
Ол жолда берекет, табыс болсын мол,
Жаса гүллене бер, мәңги аман бол,
Өзбекстаным.

АҚЛЫҒЫМНЫҢ ТҮСІ

Жерден алтын тапқандай,
Мол байлыққа батқандай,
Жана атқан уақта таң,
Тура сала орнынан,
Ақлығым келип қасыма,
Сөйледі бірден асыға:

—Ата, түнде түс көрдім,
Бір әжайып қус көрдім.
Ушып келди бийиктен.
Қорқып кеттім күтә мен.
Қанатлары дым үлкен.
Мойны сулыу қус екен.
Сонда да оған билдирмей,
Кетпекши болдым иркилмей.
Қорыққанымды сездима,
Қасыма жақын келди де,
Маған қарап, әсге жай,
Сөйледі ол аламдай:

—Қус деген дос адамға,
Билип кой жаным, о, бала!
Дурыс гейбир балалар,
Қусларды көрсе қууанар.
Үйінде кептер сақлайды,
Күтеди, тыным таппайды.
Қуслар келсе бәхәрде,
Турып ерте сәхәрден,
Жолларына шығады,
Оларға уя соғады.
Бирак, гейбир адамлар,
Қызғаншақ дым пейли тар.
Қусларды жақсы көрмейди,
Хеш тынышлық бермейди.
Жақынлап келсе қасына,
Ғауға түсер басына
Оларға кесек атады,
Усылар жаңға батады.

Ал, биз болсақ инсанға,
Үлкен киши, хәр жаңға,
Ойлаймыз тек те жақсылық
Бизлерде жоқ қарсылық
Хәзир де жақсы нийетте,
Келип турман бул жерге.

Меннен қорқып турғанша,
Тилегинди айт оннанша!

Дедим оған:
—Бурын мен,
Буларды анық билмеппен.
Инансаңыз мен өзим,
Жаман емес минезим,
Қусларды жақсы көремен,
Оларға дыққат бөлемен.

Қус және сөйлей баслады,
Енди қорқып саспадым.
Деди: —Сақла ядында,
Келешегин алдында,
Ғамхор болып саған мен,
Жолларыңды ашып кен,
Баслайынба илгери,
Сизлер өмир гүллери.
Жайайынба атынды,
Я сораған зытынды,
Етейикбе тап-таяр,
Айтшы не тилегин бар?

Сонда қусқа кеулимнен,
—Рахмет! дедим мен.
Айттым оған арзымды,
Мойнымдағы қарзымды,
Тууғая әзиз анамды,
Мехрибаным, панамды.

Айттым наұқас жатқанын,
Жаныма дым батқанын.
Анамды сол көрегөр,
Дедим: —Жәрдем бере гөр!

Тәўир болса жан анам,
Қуўанышы мен мудар,
Шәўкидеп тур жүрегим,
Усы төв сеннен тилегим!

Қусларыңда күлкиси,
Ақлығымның бул түси,
Маған күтә унады,
Дедим — түсиң болады.
Ақлығымды мен сонда,

Унаттым бұрынғыдан да,
Айтқанына түсинип,
Дедим оған сүйсинип:
—Бұл өмірде, дүньяда,
Хәммесинен зыяда,
Анадан артық хеш зат жоқ,
Анаң болса кеулиң тоқ,
Қустан дурысын тилепсең,
Ырзамаң жаным, саған мен!
Жазылып анаң кетеди,
Тилегің сол питеди.
Жаратқан ийем болса яр,
Боламыз биз бахтияр.

Жаксы түслер көре бер,
Атана айтып бере бер!

Дегенімде аклығым,
Бөліскендей шадлығың,
Түсіне ырза болғандай,
Кеули меннен толғандай,
Сүйди барып анасың,
Көзлерінің қарасың.
Анасы ашып көзлерін,
Женил тугып өзлерін,
Баласына қарады,
Жүзіне нур тарады.

ЕКИ ДОСТЫҢ АЙТЫСЫ

1-оқыушы:

—Тыңла достым, тыңла мени,
Бир сорау берейін саған.
Өз аузыңнан айтып берши,
Оқыудың пайдасын маған?

2-оқыушы:

—Онын несін сорап турсан,
Еситип жүрсең ғой талай,
Устазлардың айтқанлары,
Ядыңнан шыққан ба, калай?

1-оқыушы:

—Саған шын сырымды айтсам,
„5“ ке оқыу қолдан келмес,
Сол ушын ба, муғаллим де
Маған онша кеуил бөлмес.

2-оқыушы:

—Муғаллимге қандай жаксы,
Оқыушылар дурысly болса,
Үйреткенін, кенеслерін,
Бәрі толық орынласа,

Барлық бала оған бирдей,
Тең көреді хәммемизди,
Мектепте де, үйінде де
Мудамы ойлайды бизди.

Онын ойлағаны бәрхә,
Бизди жаксы адам етиу.
Қыйыншылықларды жеңип,
Мурат-мәксетине жетиу.

Сенин кеулиң басқа жақта,
Бул хәккында ойламайсан,
Мен де жаксы оқыиын деп,
Жаныңды хеш қыйнамайсан.

1-оқыушы:

—Хәр күни сабаққа келсем,
Қалмасам хәммеден кейін,
Класста отырсам тыныш,
Буннан артық не ислейін.

2-оқыушы:

—„4“ хәм „5“ ке оқыу ушын,
Булар достым азлық етер,
Муғаллимлер, жасы үлкенлер
Бизден көп нәрсени күтер.

Сабақларды дурысly тыңлап,
Отырууға тийислимиз,
Бирақ ол да жеткиликсиз,
Ықлас зейін болса кемис.

1-оқыушы:

—Усы оқыу десе сен де,
Жүресең жанындай көрип,

Өйтип алым боласан ба,
Не бар онша өле берип.

Жалқаў ҳайяр балаларды,
Мәнисим болмайды көрсем.
Алып гил „5“ баҳаларды,
Оқый берсем, оқый берсем.

Билим деген асқар таўдың,
Төбесине шығып алсам,
Басылар еди сонда маўкым.
Доктор. Академик болсам!

Ойланып көр тереңирек,
Еле мени айтты дерсен.
Төмен оқып жүргенине
Сонлары пушайман жейсен.

1-оқыушы:

—Айтасаң аў көп нәрсени,
Меннен кеўлиң, өзиң бөлек.
Кәне айтшы не ислейин,
Мен қандай болыўым керек?

2-оқыушы:

—Сабағыннан жақсы оқы,
Ертеңги күниңди ойла.
Қуры босқа шаба берме,
Жасы үлкенлерди сыйла.

Бөл анықлап ықласыңды,
Хәр сабақты өткен уақта,
Жүрмесин қуслардай ушып,
Қыялларың басқа жақта.

Қызыксаң хәрқандай иске,
Пите берер барлығы да.
Дурыслы билим ийелеудей,
Зор ұазыйпа тур ғой алда.

1-оқыушы:

—Оныншыны еплеп-сеплеп,
Питкерип те алармыз-ау,
Оннан кейин алдымызда,
Көринеди және бир таў.

2-оқыушы:

—Ауа, билим сокпақлары
Ойлап турсаң таулы-таслы,
Оннан жақсы өте алар,
Болса оқыўға ким ықласлы.

1-оқыушы:

—Гейде сени көрейин деп,
Үйиңе барсам да атап,
Бизлерге хеш қосылмайсаң,
Қолыңнан түспейди кітап.

2-оқыушы:

—Өмир сырын билиў ушын
Кітаптын пайдасы үлкен.
Кітап оқыўға бос уақтымда,
Әдетленип кеткенмен мен.

Ата-баба өмир жолы,
Не излесең барлығын да,
Үйренесең, таба аласан,
Оқысаң, кітапты бәрхә.

Ұақыт деген өтер зуўлап
Күн артынан күн келеди,
Ұақыттың қәдирин аңлап,
Гейбиреулер кеш биледи.

„Мен ақмақпан, жас уақтымда,
Неге оқымадым“, дейди.
Сөзлерин отырсаң тынлап,
Налыйды, пушайман жейди.

Қуры шауып жүрген менен,
Өзлигинен ис питеме,
Жас уақтында ықласланып,
Оқығанға сөз жетеме!

Бийдәулетлик кимге керек,
Оннан пайда тапқан барма?
Мәсирсе де хәзирше тек.
Бир күн барып урар жарға.

Билмедим не болып қалған,
Көзи-қабақлары искен,

Сөзлери де әрре-тәрре,
Шашлары желкеге түскен.

1-оқыушы:

—Олай деме, олардың да,
Арасында мәртлери көп.
Көп нәрсени әрмин етер,
Ишлерінде дәртлери көп...

2-оқыушы:

—Онда сен де тап солардай,
Мәзи жүре бересен бе,
Азғана өзінди дүзеп,
Я айтқанға көнесен бе?

Ертеңги күн ким боламыз,
Ийелеймиз қандай кәсип?
Қандай хызмет, кәнигелик,
Етер екен бизге нәсип?

Сол ертеңги күнимизди
Ойлайтуғын уақыт жетти.
Болғанымыз жоқ әнейи,
Нәрестелик өтип кетти.

Устимизден билинбестен,
Уақыт өтер, кәрұан кешер.
Ойлауымша ҳәрбір адам,
Өз тәғдирин өзи шешер.

ҚЫРЫЛДАК

Бир жақын достым бар еди,
Өзи шаққан, өзи сак.
Кәпелимде ол бирден,
Болып қалды қырылдак.

Қосық та айтар еди ол,
Дауысы да жақсы еди.
Болмаса да дуұтары,
Ишимиздеги „бақсы“ еди.

Дауысы өзгергенине,
Ғайран қалдық оғада.
Қыйналды ата-анасы,
Мугәллим Садық аға да.

Барса да ол докторға,
Ғеш өзгерис болмады.
Ауырғаны койса да,
Тамағы қырылдағаны,
Оның сирә қоймады.

Қалай болды қырылдак?
Дослары анық биледи.
Оның мына ислери
Көз алдыма келели.

Гүз келсе ертип досларын,
Шығады ол сыбанып.
Көк жийдени қағады,
Таяқларды қолға алып.

Аз болғандай бул иси,
Сындырады шақасын.
Оқыуға емес усыған.
Жумсайды көп ықласын.

Жийделер жақсы пистестен,
Қыйратып ойраң етеди.
Бундай оның „ислери“
Ғәммени ғайран етеди.

Көк жийдени ғәә күни
Жей береді тойғанша.
Бүлдиреді, шашады,
Өз айтқаны болғанша.

Еккен, тиккен адамға
Бардай оның тийнеси.
Жоқ оның бағ ишинде
Қыйратпаған жийдеси.

Писпей ақ көк жийдени
Жегенликтен күтә көп,
Тамағының иши де
Болған оның көк-көмбек.

Барған, жүрген жеринде,
Болса да ол шаққан, сак,
Жей берип көк жийдени.
Болды усылай қырылдак.

АНА МЕХРИ

(„Балалық күнлерімде“ дүркинінен)

Қутлы көклем паслында,
Дүньяға мен келиппен.
Көзимди ашқан уақтымда,
Гөззаллықты көриппен.

Үйдін иши, ағамның,
Маған кеули толыпты.
Шадлықтары анамның,
Күтә шексиз болыпты.

Дийдарыма тоймапты,
Әлұан дөнип гүл жүзи.
Көз алдында жайнапты
Оның бахыт жулдызы.

Кууаныпты өмирде,
Жайылғандай қанаты.
Жылайғойсам егерде,
Болмапты хеш тақаты.

Көп уақытлар ауырып,
Ес-гүсимди билмеппен.
Күлкисинен айырып,
Түнлерде уйқы бермеппен.

Апам сонда маған тек,
Сауалғай деп тилепти.
Мен хәққында көбирек,
Оны әрман бийлепти.

Шақақлап мен күлгенде,
Кемислери питипти.
Жаңа баслап жүргенде,
Төбеси көкке жетипти.

Жууырып кеткен уақтымда,
Кууанған қарап изимнен.
Келешегін бахтын да,
Көрген мениң өзимнен.

Зейиңиме тиймеген,
Мениң сонда хеш киси.
Болыппан мен гүрлеген,
Жан анамның еркеси.

Ушып жүрген аспанда,
Кусларды ұслап кел, деппен,
Қалқыған түңги ақшамда.
Айды алып бер, деппен.

Мениң бундай сөзиме.
Болыпты оның кеули шад.
Сүйсинип әбден өзи де,
Айтыпты маған нәсият:

„Көринген менен дым жақын,
Узақ ғой балам бизден ай,
Қолды қанша созсаң да,
Жетпейди оған хеш қандай.

Хә демей-ақ мектепке,
Оқыуға балам барасаң,
Айдың сырын сол уақта,
Өзиң-ақ билип аласаң“.

Анамның бул сөзлерин,
Үндемей тыңлап турыппан.
Бундай сөзди соңлары,
Айтпайғуғын болыппан.

Анам мениң арқайын —
Сирә бийғам болмапты.
Қайда жүрсе хәрдайым,
Ертенгимди ойлапты.

Ала алғандай хәқысын,
Балам шаққан болсын деп,
Айтып сөздің жақсысын,
Өсирипти әлпешлеп.

Үйретипти ол маған,
Өтирикти айтпа, деп,
Мудам алға талпынған,
Бағытыңнан қайтпа, деп.

Үйретипти мудама,
Жасы үлкенди сыйла, деп.
Елдің жақсы адамы,
Болуыңды ойла, деп.

Үйретипти бәрқулла,
Жалқау, ҳайяр болма, деп,
Уллы өмир жолында,
Катарынан қалма, деп.

Үйретипти биримлеп,
Билмегенди билиўди.
Шын жүректен қадирлеп,
Туўған жерди сүйиўди.

Үйде, сырғта, жер бетте,
Болса да ис қаншама,
Анам бирақ мийнетке,
Жумсамапты оншама.

Әлпешлепти, аяпты,
Колы аўырып қалар деп,
Өзинше ол ойлапты,
Үлкейсе бәри болар, деп.

Ұақтымда сол кишкене,
Айтпапты исти буйырып,
Маған тийис иске де,
Кегипти өзи жуўырып.

* * *

Жасым мениң 7 ге,
Толғанында қуанды.
Биринши рет мектепке,
Барғанымда қуанды.

„А“ ҳәрибин үйренип,
Келгенимде қуанды.
Өз-өзимди менгерип,
Жүргениме қуанды.

Жасы үлкеннің қолынан,
Алғанымда қуанды.
Үкеме дым бауырман,
Болғанымда қуанды.

Кеуилимди сөзине,
Бөлгениме қуанды.
Ағамның мен изине,
Ергениме қуанды.

Хәр шеректен „5“ пенен,
Өткениме қуанды.

Биринши рет атқа мен,
Мингениме қуанды.

„Қараңлар—ау адамлар,
Балам атқа минди...“ деп,
Турғанлары, шадлығы,
Көз алдымда ҳәзир де,
Көринелди елеслеп.

* * *

Жаз ұақлары ертеден,
Кетер еди күн ысып.
Хәтте хәуиз, көлдеги,
Турар еди суу кызып.

Қара үйдин алдында,
Отырар едик кешқурын.
Не жаналық болса да,
Билер еди ол бурын.

Шыққанында жаңа ай,
Көптеп бурын көреді.
Оннан көзин айырмай,
„Жарқылық ай“ дер еди.

Кешегидей көринер,
Колхозда ислеп жүргени.
Гүзде женди түринип,
Пахтаны көп тергени.

Сол уақытта гезлескен,
Қыйыншылық көп еди.
Хәзиргидей келискен,
Техникалар жоқ еди.

Атызда хәмме жабыла.
Ислесе де бир тынбай.
Ауқат, кийим жағы да,
Жетиспеди хеш қандай.

Бир күни анам атыздан,
Үйге түсте келгенде,
Дәстурханда жейтуғын,
Табылмады хеш тене.

Бирақ үйдин алдында,
Бир атыз арпа бар еди.

Оратуғын уақты да,
Оның болып тұр еди.

Анам усы арпадан,
Бир-еки бау орды да,
Таярлады тезден нан,
Ғыжлаған түс уақтында.

Катырған нанын анамның,
Түслик еттик усылай.
Кемпир апам, атамның,
Болды оннан кеулі жай.

* * *

Барған жылым оқыуға,
Қатты келди қыс айы.
Бөленип таллар қырауға,
Өзгерди жердің шырайы.

Бир күні түнде жатыудан,
Калың қар жауа баслапты.
Қарасақ таң атыудан,
Жолларды көмип таслапты.

Тыңламадық қарды биз,
(Қалмаймыз ғой әлбетте)
Қарға салып биринши из,
Жетип бардық мектепке.

Күндегидей уақтында,
Питип сабақларымыз,
Китап—сумка колларда,
Үйлерге қайттық бәриміз.

Бизлерди күніп тұрғандай,
Жаңадан жауды аппақ қар.
Ойлағаны болғандай,
Кууанды қайта балалар.

Кеттик қарды омбалап,
Ауылға қарай ақырын.
Деймиз, алға биз карап:
„Жетеди үйге ким бурын“.

Аяқтан биреу шалғандай,
Жығыламыз, турамыз.

Өттик жерден бир талай,
Ашықласар арамыз.

Қарап тұрсам басқалар,
Меннен озып кетипти.
Маған қонсы балалар,
Үйлерине жетипти

Көриуден анам оларды,
Мени дәрхал сорапты.
Қыялы шарлап жән-жақты,
Айналаға қарапты.

Айтыпты балалар анама:
— Қалып қойды ізде, деп.
Айтайын деп тұрып ек,
Оны бизлер сизге, деп.

Депти анам: — Болама,
Сизің ислериниз бул.
Кім биледи тынама,
Қар болса еле жауып тур.

Қалып қойса қәйтемен,
Балам қардың астында.
Топарласып хәммең тең,
Келгениңиз жақсы дә!

Жауған усы көп қардан,
Аппақ еди хәмме жақ.
Анам жолға қараудан,
Көрнниппен бирден ақ.

— Өйбей балам, не болды,
Бүйтип ізде қалғанын.
Алжасты ма деп жолды,
Шықты демде қайраным.

Деп анам келип құшақлап,
Басты мени бауырына,
Жүргизбестен арқалап,
Әкелди үйдин алдына.

Биринши класс уақтым ғой,
Мектеп те алыслау еди,
Қар болса анық жауған ғой,
Бел бууардан келеди.
Анамның усы ғайраты,
Адыма түсе береди.

Сол кишкене гезинде,
Алдағысын ким билген!
Түсиниппен бәрин де,
Уақытымда үлкейген.

Анамды, әдетлеримди,
Мудамы мен ойлайман.

Жықпағанын кеулимди,
Хеш умыта алмайман.

Маған деген бәрқулла,
Көп болды анам хызметі.
Өстим көзі алдында,
Бос кетпеди мийнеті.

БАХЫТ ҚУСЫ

(Ертең)

Буннан көп жыл бурынырақта,
Дийханлар елаты жақта,
Өмирине налып мудар,
Жасады бир жарлы адам.
Кемтарлықта өтті уақты,
Келиспеди сирә бахты.
Жууырса да таңнан-танға,
Баспады хеш иси оңға.
Бир минип жүрмеді атқа,
Жарымады хеш бир затқа.
Жууери ексе писпей қалды,
Мәкке ексе өспей қалды.
Салы ексе үйрек жеди,
Мал сақласа көбеймеді.
Бул ауғалға шыдай алмай,
Бир күни зарланды былай:
— Гейбиреуге күндей күлген,
Қайда сол бир бахыт деген!
Маған да бир келерме екен,
Жағдайымды көрерме екен...
Мысал бул сөзлерди тыңлап,
Турған яңлы бәрин анлап,
Иркилместен тап сол уақыт,
Оған жетип келди бахыт
Келди ол қус болып ушып,
Жигитти хәм аллы кушып.
Барды да алдына бирден,
Канатларын жайды кеннен.
Қустың көрки хәм тулғасы,
Хәмжелердин тартты ықласын.
Жигит болса буған хайран,
„Әжайып қус келди қайдан!
Түсим бе, я оңым ба“ деп,
Толғанды ол ишинен көп,
Ал қус болса кешикпестен,
Түргелип орнынан әстен,

Кирискендей „уллы еске“,
Мойнын түсирип өске,
Жигитти мингизип алды,
Әтирапқа нәзер салды,
Талпынып алдына тиксе,
Көтерилди тез бирикке.

Өмир бойы жүрген өсте,
Хеш биреу алмаған өске,
Талпынса да алға қарий,
Жүрген дурысы күн көре алмай,
Жигит бүгин жокарыда,
Көринеди таулар алда.
Бийиктен басланган сайлар,
Қуслар мекән басқан жайлар,
Гилем төсегендей жерлер,
Мөлдиреген гүмис көлдер,
Алысларда көз тартады,
Кеулиң оны қумартады.

Қуяшлы күн, ашық аспан,
Жигит кеули толқып тасқан.
Киргендей өмирге татлы,
Қууанады гейде қатты.
„Растан-ақ бахыт деген,
Мени тауып алды ма екен“
Деп өзінше таптанады,
Индемейди ойланады.
Гей уақта қорқамды зирдеп,
„Бул қаныңдай қарамағ“ деп.
„Мени бундай алған ядқа,
Бахыт па я басқа затпа?“
Депте қояр гүдикеленип,
Ой-қыялы әлуан дөнип.
„Ушып қиятырған усы,
Растан-ақ бахыт қусы,

Еситкендей жигит зарын,
 Сол уақта кус пайда болды,
 Жигиттиң қасына қонды.
 Деди оған:

— О, қусым аў,
 Узағына болғайсаң саў,
 Халым мениң емес тәуир,
 Болғанлықтан жүгим аўыр,
 Көтере алмай жатып қалдым,
 Ұақыт кеш, қараңғы алдым.
 Мол олжаға жолықтырған,
 Қууанышым, бахтым болған,
 Өзиң едиң сулыу қусым,
 Курып қалмағай да писим.
 Таудан ары өткерегөр,
 Мени үйиме жеткерегөр.
 Қус айтты жигитке сонда:
 — Ислериң баспапты оңа,
 Оған өзиң айыплысан,
 Енди мен не дейин саған.
 Болғаныңда сен зейинли,
 Өзиң көтергендейинди,
 Алғаныңда олжадан сол,
 Жетер еди өзиңе мол.

Үйине де барар едиң,
 Бир бай адам болар едиң,
 Гезсем де жер менен көкти,
 Жек көремен ашкөзликті,
 Жүрсе де бахытты аңсап,
 Болмаса адамда инсап,
 Ондайлар тойыуды билмес.
 Басқаларды көзге илмес,
 Азар бермесем де жанға,
 Қәнәәти жоқ адамға,
 Мениң онлы пайдам тиймес,
 Хеш қашан да бауырым иймес.
 Деди де кус иркилместен,
 Мысалы самалдай ескен,
 Өзин әстен алып шетке.
 Ушып кетти таулар бетке.
 Алтын, гүмис тенгелер де,
 Көзден ғайып болды демде.

* * *

Жигитке бахыт келип еди,
 Бирақ изи келиспеди.
 Келген дәулет қайтып кетти,
 Барлығын да айтып кетти.

МАЗМУНЫ

Балалардың қосығы	3
Муғаллимиме	3
Анамның анасы бар	3
Кәнекей сол оным болғанда	4
Көширгіш	4
Гүлсәнемнің пышығы	6
Мениң еки атам бар	6
Жақсылық	6
Тапсырманы сорамағай	8
Кемпір апа	8
Едилдің „5“ бақасы	8
Қозыларым	10
Сункар	10
Қайда екен сунқарым	10
Палауқабак	11
Устазларға	12
Хәсем ата	13
Ғәрезсізлік	13
Келиң, Наурыз байрамына	14
Мектебиме	14
Анажан	15
Жақсы көрген адамларым	16
Өзбекстаным	16
Ақлығымның түсі	17
Еки достың айтысы	18
Қырылдақ	20
Ана мейри	21
Бахыт қусы	24

Жолласбай Дилмуратов

БАХЫТ ҚУСЫ

Қосықлар хәм поэмалар

Қарақалпақ тилинде

„Қарақалпақстан“ баспасы

Нөкис—1996

Балалар хәм жас өспиримлер әдебияты бөлими

Редакторы *Т. Сәйданова*
Қарап шығарған *Ж. Қосназаров*
Художниги *И. Қыдыров*
Худ. редакторы *У. Ережепов*
Тех. редакторы *Г. Ақназарова*
Корректоры *А. Аташева*

ИБ 1858

Териўге берилген уақты 13. 04. 1996-ж. Басыўға рухсат етилген уақты 17. 04. 1996-ж. Қағаз форматы 60x84^{1/16}. Газеталық қағаз. Әдебий гарнитура. Кегль 10. Жоқары баспа усылында басылды. Көлеми 1,75 баспа табақ. 1,63 шәртли баспа табақ. 1,98 есап баспа табақ. Жәми 2000 нускада басылды. Буйыртпа 194. Баҳасы 17 сум 40т.

„Қарақалпақстан“ баспасы, 742000, Нөкис қаласы,
Қарақалпақстан көшеси, 9.

Қарақалпақстан Республикасы Баспа сөз бойынша
Мәмлекетлик комитетиниң Нөкис полиграфкомбинаты.
742000. Нөкис қаласы, Қарақалпақстан көшеси, 9.